

EELK RAPLA MAARJA-MAGDALEENA KOGUDUSE LEHT

Nr 2 (35) oktoober ISSANDA AASTA 2009

Kirjataht suretab, aga Vaim teeb elavaks.

2.Korintlastele 3,6

Päev koos pillide kuningaga

3.septembril täitus Rapla kirik koolilastega rohkem kui kunagi varem. Meie orel sai sellel päeval 70-aastaseks ning koguduse organistid Hille Poroson ja Kristi Hinsberg otsustasid korraldada lahtiste uste päeva ning teha igal täistunnil huvilistele ekskursiooni orelisse ja orelimuusikasse.

Algatusest haaras kinni Rapla ühisgümnaasiumi muusikaõpetaja Eha Meidla, kes otsustas, et peab oma tunnid sellel päeval hoopis kirikus. See tähendas, et ta tuli kell 10 esimeste õpilastega kirikusse ja lahkus sealt viimastega alles kell 15.

Iga tund tulid uued õpilased, kes hõivasid eelmiste kohad orelirõdul pilli ees, mida enamik nii lähedalt polnud kunagi näinudki. Muusikatunde andnud Kristi ja Hille rääkisid lastele oreli kujunemisloost alates paaniflöödist tänapäeval kuninglikuks peetava pillini ja sellest, milliseid tehnilisi võimalusi pakub orelimäng

organistile. Õpetajagi sai olla tänuliku kuulaja rollis.

Lastele anti võimalus pilli ka oma käega katsuda ja ise helisid kuuldavale tuua. Aukartusest nii vägeva instrumendi ees söandasid seda teha küll ainult vähesed.

Kõige rohkem kõlas sel päeval organistide esituses kuulus Mendelssohn-Bartholdy Pulmamarss, mis oma võimsuses paljudele külmavärinad ihule tõi. Loodame, et ehk mõnigi neist, kes ise kunagi altari eest sama muusika saatel oma abieluteele astuvad, meenutavad siis ka seda päeva, kui nad esimest korda neid kauneid helisid Rapla kiriku võlvide all kuulsid.

Õpetaja Eha Meidla sõnul oli koolis nii enne kui ka pärast orelipäeva suur huvi sellise sündmuse vastu ning õpilaste muljed väga head.

Õpetaja kindel soov on, et kui järgmine kord kirikus midagi nii ilusat korraldatakse, siis ka nende kooli kindlasti kutsutaks.

Selles lehes

Rapla orel 70

lk.2

Ülestõusmispuhad Roomas

lk.12

Uku Masing 100

lk.8

Siberi eestlaste juures

lk.14

Suvi Rapla koguduses

lk.10

Palverännak Lõuna-Eestis

lk.18

Rapla orel 70 aastane

3.septembril 1939 pühitseti suure pidulikkusega Rapla kiriku uus, vendade Kriisade valmistatud 26 heliseva registriga kontsertorel, mis jäi tunnustatud Haanja orelimeistrite viimaseks suuremaks tööks enne Teist maailmasõda.

Oreli pühitses piiskoplik vikaar, Tallinna Kaarli koguduse õpetaja Artur Soomre ja jutlustas kirikumuusika sekretariaadi juhataja, Nõmme Rahu koguduse õpetaja Anton Eilart. Jumalateenistusel laulis Rapla kihelkonna ühendkoor Johannes Raudmäe juhatusel ning oreil mängis professor August Topman.

Sõna orel tuleneb kreekakeelsest sõnast *organon*, mida antiikajal tarvitati paljude pillide nimetusena ning alles aja jooksul sai ta oma praeguse tähenduse. Kirikusse jõudis orel laulu saatepillina alles keskajal, 9.-12. sajandil. Kuigi Eestis mainitakse esimest orelit juba aastal 1329, jõudsid pillide kuningad meie linnadesse valdavalt 16.sajandil, maakirikutesse veelgi hiljem. Peamiselt siis, kui tekkisid kohalikud meistrid.

Esimesed orelid

Esimese oreli Rapla vanasse kirikusse ehitas aastal 1841 tollaegne köster Ludwig Johann Karell. Õpetaja Carl Eduard Malm kirjutab oma 1868 ilmunud raamatukeses „Rapla kirik Harjumaal,“ et „enne seda oli kogudus pidand ilma mõnusa abita oma healt tõstma Jumala kiituseks“. Kuigi kohalike meistrite valmistatud pillid polnud professor Lepnurme hinnangul sugugi halvad, ei kujunenud nende eluiga siiski väga pikaks. Juba 1878 telliti Rapla kirikusse Saksamaalt Ladegasti firmalt uus orel, mis viidi üle 1901.aastal valminud uude kirikusse ning teenis

kogudust 1939.aastani. Rapla kiriku 25.aastapäeva laululehel 1926.aasta sügisel kirjutab õpetaja Joosep Liiv: „Üks asi aga puudub veel meie armsal kirikul, see on vääriline orel ja selle soetamisele tahame nüüd asuda – Jumala abiga.“

Vääriline pill

Et suur kirik vajas suuremat pilli ning senise oreli lappimine ja parandamine läks kogudusele kulukaks, taheti uus orel muretseda juba kiriku 25.aastapäevaks. Majandusliku olukorra tõttu suudeti selleks ajaks teostada siiski vaid kiriku siseremont. Alles 1932.aasta lõpus võttis koguduse juhatus vastu põhimõttelise otsuse hakata uue oreli ehitust tõsisemalt ette valmistama. Märkatavalt elavdati suvist kontserttegevust, mille kavade ja laululehtede müügi sissetulek läks uue oreli fondi. Suured teened selles olid Rapla kogudusest võrsunud Kabala koolmeistri pojalt August Topmanil, kes ihu ja hingega aitas kaasa, et meie kirik väärilise pilli saaks. 1937 peeti Raplas Lääne-Harju praostkonna I vaimulik laulupäev, mis õpetaja Liivi hinnangul „kõigiti õnnestus ja ühes korjanduse ning loteriiga ilusa summa oreli heaks andis.“

26.juunil 1938 sõlmisid koguduse juhatus ja Haanja orelimeistrid vennad Kriisad lepingu oreli ehitamiseks maksumusega 12 700 krooni. Meistrid kohustusid oreli üle andma 1.augustiks 1939. Sama aasta alguses otsustas koguduse nõukogu tõsta liikmemaksu 50 sendi võrra sihtotstarbeliselt oreli ehituskuludeks. Suurima annetuse tegi Jaan Tief Kehtnast, kes pärandas oma testamendis Rapla uue oreli heaks 500 krooni.

Oreli disponeeris ehk registrite valiku tegi professor

Rapla kiriku vana orel

Topman, prospekti kavandas Rudolf Kriisa. Topmani soovil tegid orelimeistrid omal kulul vajaliku eeltöö pilli edaspidiseks täiendamiseks õrnakõlalise keelregistriga Oboe 8' ja kauni kellamänguga. Nende täitmine jäi ootama lahket annetajat. Topman ise kinkis oma vanemate mälestuseks vastvalminud orelile ühe lisaregistri Quint 10 2/3', mis professori sõnul „lisab muidu võimsale bassile pedaalil veel erilist sügavust ja täiust“.

Kõrge hinnang

2.septembril 1939 kirjutasid Rapla uue oreli vastuvõtuaktile alla tollased konservatooriumi õppejõud August Topman, Hugo Lepnurm ja Verner Mühlen, kes andsid tööle kõrge hinnangu. Märgitakse, et lepingus ettenähtud nõuded on vendade Kriisade poolt täidetud suurima hoole ja asjatundlikkusega. Orelit ehitamiseks on

meistrid kasutanud eriti head ja valitud materjali. Tähtsusetu ei ole seegi tunnustus, et „orel on paigutatud kirikuruumi vastavalt kiriku akustilistele nõuetele, misjuures on silmas peetud ka võimalus vabaks ligipääsuks igale orelit osale selle korrashoidmiseks ja kontrollimiseks“. Selle üle rõõmustas eriti kadunud Ülo Väling, kes oli aastakümneid Rapla orelit hooldajaks ning tundis selle igat detaili. Puudunud keelregister täideti aastakümneid hiljem professor Hugo Lepnurme poolt muretsetud Dulcianiga, kellamängu tühi register ootab aga siiani lahket annetajat...

Rapla kiriku uue orelit pühitsemise laululehel kirjutab õpetaja Joosep Liiv: „Nüüd on see töö siis valmis kogudusele rõõmuks ja Jumalale auks. Tänu Jumalale selle õnnistuse eest! Tänu ka kõikidele, kes armastusega kaasa aidanud on. Koguduse juhatus ühes nõukoguga loodab, et see meie võimas uus orel südameid sütitab ja me üle saame ka neist raskustest, mis veel ees on.“

Tee viib templisse

Tuleb tõdeda, et mida raskemad on olnud ajad väliselt, seda sisukamat ja tuumakamat tööd on tehtud kogudustes. Oleme tänulikud, et siinsel orelil on võinud pikemat aega mängida sellised eesti kirikumuusika korüfeedid, nagu Enn Võrk, Hugo Lepnurm ja Ants Soode. Kui professor Lepnurm 1960-ndatel Rapla kirikus orelit ja orelimuusikat tutvustavaid loengukontserte korraldas, olid need parteikomitee tegelasi nii vihale ajanud, et hea meelega oleksid tahtnud isegi maantee kirikust kaugemale suunata.

Tänu liturgilistele uuendustele on meie jumalateenistustel järjest enam kõlmas ka puhast orelimuusikat. Osakem seda vaid kuulata. Ja tundkem rõõmu meie võrratust rikkusest – võimsast kirikust ja selle väärilisest orelist!

Mihkel Kukk

Vaimulikud ja laulukoorid Rapla kiriku uue orelit pühitsemise päeval 3.septembril 1939

Valve-Armilde Kadak: Minu tee...

Olen sündinud Inglise Lau külas talupidajate lapsena. Kolm aastat hiljem sain endale venna. Lapseest alates harjusime tööga. Kuna ema oli kehva tervisega, tegeles ta rohkem koduse majapidamisega. Suuremaks saanuna olin ma koolivaheaegadel isa abiline põllul ja heinamaal. Olen tänulik töökasvatuse eest, mille olen kodunt kaasa saanud.

Vanemad suhtusid respektiga kirikusse ja usku. Naabritalus peeti palvetunde, millest külarahvas osa võttis. Kaasas käisid ka lapsed. Inglise algkoolis andis usuõpetust koolijuhataja, Raplas sain saksa valitsuse ajal seda õppida ainult ühel aastal kohaliku noore pastori Heino Mälgu tundides. Minu kodukirikuks oli Juuru. Seal sain leeriõnnistuse lugupeetud õpetajalt Lembit Tedderilt.

Unistus koolipõlvest

Kord kooliajal tuli kirjutada kirjand teemal, kelleks tahaksin saada. Mõtme soovitu hulgas oli ka õpetajaamet. Olin sellega väikest viisi kokku puutunud juba algkoolipäevil, kui õpetajad määrasid mind teistele järeleaitajaks. Oli üsna tavaline, et koolis enne tunde tuli mul kaasõpilastele õppeülesandeid selgitada. See polnud vastumeelt.

Pärast Rapla keskkooli lõpetamist astusin Tallinna õpetajate instituuti. Hiljem, kui asutati pedagoogiline instituut, lõpetasin selle kaugõppes bioloogia-geograafia-keemia õpetaja kutsega. Valikerialana õppisin muusikat.

Elutöö olengi teinud pedagoogina: vähest aega Kuimetsas ja pikemalt Rapla keskkoolis. Vahepeale mahub veel viis aastat töötamist haridusosakonna inspektorina. Pensionipõlves on tulnud olla ka asendusõpetajaks.

Paarkümmend viimast aastat olen üsna sügavalt kaevunud sellisesse tegevusse nagu suguvõsa uurimine. Põhjalikumalt olen käsile võtnud isapoolsed esivanemad Rossid, Gattererid ja Povarid. Selle töö kaudu olen üles leidnud sugulasi, kelle olemasolust varem ei teadnudki. Nende hulgas leidsin ka ühe noore pühendunud uurija, kes on osutunud mulle tänuväärt abiliseks. Olen aidanud organiseerida seitse suguvõsa kokkutulekut.

Kirik teiseks koduks

Meelistegevus noorpõlvest peale on olnud laulmine koorides ja ansamblites. Jätkan seda mõnuga Rapla kiriku segakooris Siiri Kalviku käe all, kuhu mind kümnekond aastat tagasi kutsuti. Olen tundnud laulmisest palju rõõmu ja leidnud meeldivaid kaaslasid.

Täna võin öelda, et Rapla kirik on mulle teiseks koduks.

Olen saanud sealt palju head oma hingele nii jumalateenistustelt, piiblitundidest kui ka suviti kirikugiidina tegutsedes. Südamel on soov veel rohkem tundma õppida usutõdesid ja vaimulikult tugevamaks saada.

Usk aitab raskustes

Elu jooksul on tulnud läbi elada ka mitu rasket kaotust. Vend uppus 12-aastase poisina. Ema suri 46-aastaselt vähktõppe. Hiljem isa abiellus uuesti. Viimaks jõudis kätte aeg, et neil läks raskeks juba eakatena maal hakkama saada. Ostsime siis maja Raplas, kuhu ka mina nendega koos elama asusin. Siin põetasin neid nende elupäevade lõpuni ja siit tuli nad ka igavikuteele saata.

Seni oli minult lähedasi ikka võetud, kuid pärast vanemate surma anti mulle kaaslane, tubli abikaasa. Kahjuks jäi meie ühine teekond napiks - kõigest ligi 10 aastat. 1992 tuli mul ka see hea inimene igavikuteele saata. Seejärel tundus elu tühi ja trööstitu.

Alles elu valusatel pöördetükkidel tajud, kui palju lohutust saad Jumala sõnast ja tema tööst. Ta on ju tootanud kanda sind läbi raskustest ja olla su juures nii rõõmus kui ka mures. Olen hakanud nägema oma elu uues valguses ja mitmeidki seniseid seisukohti ümber hinnanud.

Mul on vahel kombeks oma mõtteid salmides kirja panna. Abikaasa surma järel kirjutasin:

Kas tõesti lahkusime igaveseks

ja Sinuga ei kohtu enam eal?

Mis mõte oli sellel rändamisel

ja vaevanägemisel ilma peal?

Kas kuskil igavene ehuse?

Küll oleks ilus loota sellesse!

Ja et on seal kord kaunis kohtumine -

see usk nii lohutav on hingele!

Kaheksa aastakümnet eluteed saab mul peagi käidud. Olen õnnelik, et mulle on seni tervist ja jõudu kingitud. See on suur taevaisa arm ja ma ütlen selle eest tänusõnu iga päev. Minu soov on olla veel teiste jaoks kasulik ja ulatada abikäsi sinna, kus seda vajatakse. Ja seda seni, kuni mulle selleks Kõigekõrgema poolt jõudu antakse.

Villu Siniroht: Tunnen ennast koguduses hästi!

Juhatusesimees Raivo Erm (vasakul) endist juhatusesimeest Villu Sinirohtu 60.sünnipäeva puhul õnnitlemas ja tehtu eest tänamas

Rapla kogudus oli 1995.aastal just oma räämas pastoraadihoone tagasi saanud, kui ühel ilusal päeval sattusin meie pühapäevakooli juhataja Luule Lainväega Rapla peal kokku. Ta tundis huvi, miks meel nii murelik on. Ütlesin, et ei leia kusagilt head majandusmeest, sest pühakoja katus sadas läbi ja ega kiriku juubelgi enam mägede taga olnud. Pikemalt mõtlemata soovitas ta Villu Sinirohtu.

Kange mulk

Villu Siniroht on pärit Mulgimaalt Abja ja Halliste vahelt Kaarli külast. Oma vanemate kuuest poisist vanimana on ta pidanud maast-madalast tööd tegema ja nii enese kui ka teiste eest seisma. Suure soojusega meenutab ta Kulla 7-klassilist kooli Hallistes ja selle juhatajat Jaan Rannapit ning ka seda, kuidas nad koos vanaisaga kooliparki rajasid. Villu isa ja vanaisa olid metsavahid ning metsamehe vaimu on ka temal. Täpselt samuti nagu mulgi kangust ja jonnit. Kõik, mille ette võtab, selle ka täide viib.

Kui Villu Siniroht 19-aastase noormehena Tallinna tööd otsima minnes kitsarööpmeliselt Viljandi rongilt Rapla jaamas maha astus, et teise, laiarööpmelisega pealinna edasi sõita, polnud ta varem siiakanti sattunud. Kuna edasiminekuks kiiret polnud, otsustas ta tundmatu aleviga veidi tutvust teha. Et tollases Rapla KEK-is juhuslikult uksest sisse astunud noormehele kohe tööd pakuti, ei plaaninudki Villu enam kaugemale õnne otsima minna.

Ka oma elu tõelise õnne - Liivi - leidis ta õige varsti siitsamast. Pulmad peeti aastal 1972 ning kolm aastat hiljem sündis poeg Veiko, kes on hinnatud puidumeister ja erinevalt isast veel ka kõva laulumees. Sellisel tasemel lastekoori, mida Veiko abikaasa Anu kümnekond aastat tagasi juhatas, pole Rapla koguduses ei varem ega hiljem olnud.

Juhatusesimees

Tee leidmine Rapla kirikusse võttis Villul pisut rohkem aega. Tõsi, Kruusiaugu perenaist Adele Viljamaad, kelle talu Keo külas juba 1983.aastal Sinirohu perele nende oma maakoduks sai, oli Villu ikka sõidutanud nii arstile kui ka kirikusse. Leeri jõudsid nad koos Liiviga suure buumi ajal 1990, kui aasta jooksul oli Rapla koguduses kokku 482 leerilast.

Alguses majandusjuhatajana ja aastatel 1997-2001 ka juhatusesimehena tegi Villu Siniroht koguduses tohutu töö. Hea organisatori ja suurepärase suhtlejana leidis ta vajalike inimestega kiiresti ühise keele. Esmalt hakkas ta oma kätega taastama pastoraadi saali ja teisi ruume. 1996.aastal sai kirik juba uue katuse, mõni aasta hiljem uuendatud tornikiivrid jne. Ka uus ja efektiivsem kütteahi muretseti kirikusse Sinirohu ajal. Paljude asjade puhul tuli ka riskida. Meenub pastoraadiesise kaitsealuse Priiuse tamme saaga, kus ta puu kuivanud ja elujõuetute okste kärpimise eest alguses süüdi, hiljem ringkonnakohtus ometi õigeks mõisteti.

Villu Siniroht on elus pidanud erinevaid ameteid. Ta on olnud autojuht, kraanajuht, bussijuht, varustaja, jaoskonnajuhataja ning lühikest aega isegi Järvakandi Tehastes tootmisdirektor. Koguduse juures tehtut julgen küll pidada tema elutöökõiks või vähemalt krooniks kõigele muule. Ainuüksi torniristide väljavahetamine 2000.aasta suvel oli juba vaatepildina terve Rapla jaoks tähelepanu äratanud milleeniumi sündmus.

Sealpool ärakäinud

Kevadel 60. sünnipäeva tähistanud Villu elas eelmisel suvel üle raske infarkti. Kiirabiauto aknast teel Tallinna nägi ta veel Rapla kiriku torne ja siis kadus pilt eest. Arstid võitlesid sealsamas reanimobilis viis minutit ta elu pärast. Nüüd, sealpool ärakäinuna vaatab Villu Siniroht Rapla kiriku torniriste, mis just tema organiseerimisel kümme aastat tagasi sinna pandi, hoopis teise pilguga.

Mihkel Kukk

Kiriku torniristide vahetamine 2000.aastal

Kodu pargiservas

Meie lehe eelmise aasta lõpunumbris kirjutasin koguduse külaskäigust Nabala vennastekoguduse palvemajja. Valtus elavaid õdesid Linda ja Asta Mäed külastades nägin üllatusega, et laual seisis avatuna just toosama leht.

Nabalast pärit

Linda oli siis üheksane ja Asta kolmene, kui Nabala palvemaja ehitati. Maja jaoks oli usklik onu, Miku talu peremees andnud oma koplast tüki maad. Nende isa käis sellele majale aknalenge ette panemas. „Meie ajal liikus seal palju inimesi, tegutsesid laulu- ja pillikoor. Laulmas käisid ka Asta ja meie vanim õde Alma,“ meenutab Linda.

Erinevalt vendadest – neid oli samuti kolm, kes olid pidulikäijad, mängisid pilli ja osalesid näitemängudes, oli õestel rohkem tõmme palvemajja ja kirikusse. Nabalast lähimasse, Jüri kirikusse oli 18 km.

Õdedel on pajatada ilusaid mälestusi sõjaeelsest ajast. Astal püsib meeles, kuidas ta 12-aastasena käis Tallinnas võimlemispeol – siis oli aasta 1935. Paar aastat hiljem kodutütrena Vabaduse platsil rivis olles oli suur elamus näha ja kuulda isamaalist kõnet pidamas uhke sõjaväelise rühiga kindralit Johan Laidoneri.

1944.aasta märtsipommitamise ajal Kaupmehe tänava vennastekoguduse palvemajas viibides, kui ümbrusse hakkasid kukkuma surmatoovad lõhkekehad, oleks Asta olnud üks paljudest ohvrest. Kui poleks olnud Jumala hoidmist - on ta sügavalt veendunud. Kusagilt sisemusest tuleva ja järjest nõudlikumalt kostva hääle sunnil - mine ära, mine ära siit! - läkski ta lähedale varjendisse. Hommikul oli palvemaja asemel rusuhunnik, kaks inimest oli sisse jäänud. Siia maani ei oska ta mõista, miks just temale, mitte teistele tuli see hoiatus. „Võib-olla ei olnud ma siis veel surmaks valmis,“ arvab 86-aastane Asta täna.

Siberi katsumised

Sõjajärgsed aastad paiskasid nende elud küll segi, kuid teineteist täiendades püüavad õed toimunu taustal leida inimlikkust ja meenutada seda, mis tugevdab vaimu.

„Isakoduga olime seotud 1949.aasta küüditamiseni ja mina elasingi seal,“ jutustab Asta. „Linda ja Alma võeti kinni töö juures kaupluses. Paar tundi hiljem tuldi minule ja emale koju järele. Nimekirjas oli ka vend, kes kriitilisel päeval varjas end, kuid 1952 saadi kätte ja armu ei antud.

Kolmekesi tulime Siberist tagasi. Ema suri seal, isa elutee oli katkenud juba 1947. Ta oli olnud ametis vallatalitajana. Üks vend jäi sõjakeerises kaduma, teine lasti maha, kolmas sai 25+5 ja on nüüdseks samuti siitilmast lahkunud. Õde Alma suri 13 aastat tagasi.“

„Kõiki meid, küüditatuid, kamandati lahtisesse veoautokasti, kus taga valvasid püssidega vene sõdurid,“ meenutab Asta Mäe kibestumata üht nende elu traagilisemat päeva. „Kui Viljandi maanteelt Pärnu maanteele keerasime, laulsime isamaalisi laule nii kõvasti, kui jõudsime. Meid viidi Keila jaama ja neil noortel sõduritel voolasid silmist pisarad – nii sissevõetud olid nad

Õed Asta ja Linda Mäe lausa pakatavad elurõõmust

meie laulust. Keila jaamas olime kolm päeva loomavaguni põrandal. Esmaspäeva öösi kell üks hakkasid korraga nõks-nõks rongirattad liikuma ja nagu ühest suust alustasime: „Tugevad on Jeesu käed, need mind igavesti hoidvad...“ See laul nagu pandi suhu.“

„Siberis sattusime õnneks heade inimeste hulka,“ on Almal Siberi elust ka ilusaid mälestusi. „Jaamast, kuhu rong oli meid toonud, tuli astuda jala 25 km mööda kevadist lumesulamisteed. Kohalikel ei olnud lubatud eestlastele süüa tuua, aga mõni tõi salaja emale põues kakukese. Nad hoidsid meid.“

Linda jätkab: „Mind saadeti traktoriga kündma – üks nädal päeval, teine öösel. Olin selle töö peale võhik ja algul oli väga raske. Piinas koduigatsus. Mäletan üht ööd esimesest suvest. Istusin traktori peal, oli jahe, sadas vihma. Pidin kogu aeg sahu jälgima, kuidas need künnavad. Nutt tuli peale, küll oleks tahtnud kodus sooja teki all olla.

Algul ei lubatud eestlasi loomade ligi – annavad mürki! Loomad aga olid nälginud. Hiljem juhtus siiski nii, et me kõik kolmekesi sattusime lüpsjateks. Tegime oma tööd hoolega ja meie grupi lehmad kosusid ning hakkasid rohkem piima andma kui kohalike hoolealused.

Olime küll noored, kuid söögipuudusest nõrgad. Kord tulime sigalast mööda: mina, Asta ja naabritüdruk. Nägime, et seal olid suured tünnid meiereist toodud läbiaetud piimaga. Palavaga oli see hapuks läinud, porilased lendasid ringi ja tünni ümber tuhnisid sead. Kiskusime rätid peast ja toppisime peoga sinna piima porilastest hoolimata. Kuni koju saime, oli kõik räti seest söödud – nii magus maitstes see.“

Uueks koduks Valtu

„Tagasi saime 1957, kuid oma endisse koju ei tohtinud minna. Tallinna ka ei lubatud – mine või Siberisse tagasi!“ meenutab Linda tollaseid emotsioone kerge irooniaga. „Tahtsin end tädi korterisse sisse kirjutada, kus enne elasin, aga ei lastud. Üks Siberi-kaaslane Raplast kutsus Valtusse. Saime korteri ja hiljem kogu maja kolme peale.“

Elu Raplamaal on õdedel möödunud nii, et Asta oli Mitšurini sovhoosis laotöötaja, kuni silmad üles ütlesid.

Linda alustas Rapla kooperatiivis, kuid siis palus majandi direktor Rein Kaidla tal vastupunnimisest hoolimata üle võtta mesila. - „Ma ei tunne seda tööd!“ - „Võta raamat ja loe!“ Järgnes 11 aastat mesinikuametis ja kord võlus Linda välja niisuguse toodangu, et anti tol ajal kõrge tunnustus: üleliiduline III koht ja pronksmedal. Teiste meelest oli olnud hoopis vilets mee-aasta. Praegugi on Lindal aias mesipuu ja köögivilja- ning maasikapeenrad.

„Nii hea on siin elada. Ümberkaudsed on haruldased

inimesed ja aitavad meid, sest Asta ei saa haiguse tõttu väljas liikuda. Politseinikust naaber niidab muru, üks toob puid, teine piima ja vajadusel arstirohtusid. Koguduse liige Ester Kaidla on meid palju aidanud. Meil endil pole küll lapsi, aga naabrusest käib meil neid tihti külas. Armsaks kaaslaseks on kristlikud raadiojaamad, eriti pühapäeval on kuulamist hommikust õhtuni. Ajaleht *Eesti Kirik* käib meil juba aastaid,“ võtab 92-aastane Linda Mäe meie pika jutuaajamise südamlilkult kokku.

Ilme Veetamm

Kolmapäev on käsitööringi päev

Nii on olnud hulk aastaid ringi juhtinud Vaike Veeoru ajal ja jätkub kolmandat hooaega eesotsas Inge Sepaga. Jõuludeks ja ülestõusmispühadeks on koguduse käsitöömeistritel alati valminud piisavalt töid, mida pastoraadi ruumes näidata.

Müügitalu laekub tervenisti kogudusele. Rääkimata sellest, kui palju vaipu, tekke, rätte, linikuid, kinda- ja sokipaare on kingitud koguduse headele sõpradele või ise külla sõites kingituseks kaasa võetud. Neis on omatehtu käte- ja hingesoojust.

Inge, tänapäeval kõlab esimene küsimus, mis ma selle või tolle eest saan, teie aga, vastupidi, teete kõike tasuta! Mille nimel siis need lugematud töötunnid tikkimisse, kudumisse, õmblemisse, pitsidesse?

See on tegemise ja kooskäimise rõõm. Kuigi ilm on mõnikord sajune, tuuline, külm, tullakse ikkagi, kaasas kodus valminud tööd. Harva on rohkem kui üks puuduja. Oleme väga õnnelikud, et meil on oma koguduse juures niisugune võimalus koos käia. Tubli kirikumees Ringo kütab toa soojaks ja renti ruumi eest ei küsita. Hea on kuulda, kui keegi leiab, et meie „toodang“ on üsna odav ja päris ilus.

Millega plaanite seekord välja tulla jõulueelsel näitusmüügil?

Põhimõte – teha, müüa, annetada – on jäänud muutumatuks, kuid tahame õppida juurde ka uut. Järgmine kolmapäev hakkab ringi liige Maimu Raudmägi õpetama šenilltehnikat. Loomulikult teeb igaüks seda, mida ta kõige paremini oskab. On ka vastutusrikas tikandiga tellimustöö, mis eeldab paljude osalust. Pikemalt esialgu ei räägiks – las jääda üllatuseks, kui valmis saame.

Käsitööringi liikmed on laiemaski plaanis koguduses aktiivsed ja teil on välja kujunenud tavad. Ehk räägid neist?

Tööaastat alustame ja lõpetame koos külalistega. Oleme teinud nii, et kes kord nädalas kohvilaua

katab, ütleb ka söögipalve või loeb midagi sobivat. Tänavu tegime algust 10-15 minutit kestva võimlemisega. Meta Haukka abiga saime selleks päris head abivahendid – kummist võimlemislindid. On kombeks tähistada sünnipäevi. Osa ringi liikmeid käib suviti kirikuvalves.

Olete olnud ka tragid Eestimaad endi jaoks põhjalikumalt avastama!

On käidud kahepäevasel reisil Põhja- ning Ida-Eestis – Toila, Valaste juga, Sinimäed, Kuremäe klooster, Peipsi-äärsed vanausulised. Tänavu tutvusime Mulgimaa looduse, ajaloo, ehitiste ja teokate inimestega. Käisime Pilstvere, Suure-Jaani ja Halliste kirikus ning tuntud inimeste kalmudel, külastasime Raudna ja Halliste kooli, üht auhinnatud koduaeda ja loomulikult igal võimalusel uudistasime käsitöömeistrite väljapanekuid.

Meie inimesed on õpihimulised ja huviga uuriti uusi tehnikaid ja võimalusi. Eesti rahvusliku käsitöö rikkalikust varamust saime osa Anu Raua muuseumis. Heaks teejuhiks neil sõitudel on olnud Mare Paidla. Oleme ringiga ette võtnud ka mitmeid ühepäevaseid bussireise oma maakonna eri kantidesse ja kaugemalegi.

Inge Seppa küsitles Ilme Veetamm

Käsitööringi naised suvel Olustveres šenilltehnikat uudistamas

Rapla maakond kuulutas 2009-nda Uku Masingu aastaks. See on juba teine kord, kui omakandi suurmeest nii kõrgelt tunnustatakse. Eelmine Masingu-aasta oli Raplamaal 1999, kui tuntud teoloogi, orientalisti ja luuletaja sünnist möödus 90 aastat.

Uku (aastani 1937 Hugo Albert) Masing sündis 11.augustil 1909 Rapla kihelkonnas Raikküla vallas Lipa külas Einu talus Anna ja Ado Masingu esimese lapsena. Kaks aastat hiljem, 16.mail 1911 sündis perre tütar Agnes, kes oli 1942.aastast abielus hilisema Rapla koguduse õpetaja Evald Saagiga.

Üheks Eesti 20.sajandi suuremaks vaimuhiiglaseks peetud Masingu eriline anne avaldus juba lapsena, kui ta läbis Raikküla algkooli 6 klassi 4 aastaga. Ta oli avastanud endas erilise võime, kuidas kõik loetu iseenesest meelde jäi.

Esmased luulekatsetused tema sulest pärinevad kaheksandast eluaastast. Uku esimene luuletus ilmus trükis siis, kui ta oli 13-aastane. Samas eas alustas ta ka tõlkimist. Nobeli kirjanduspreemiaga pärjatud suure india kirjaniku Rabindranath Tagore

teosed „Aednik“ ja „Gitandžali“ said ilmuda aga alles üle kümne aasta hiljem, sest 13-aastast tõlkijat ei võtnud keegi tõsiselt.

Pärast Tallinna reaalkooli lõpetamist astus Uku Masing 17-aastasena Tartu ülikooli usuteaduskonda, mille lõpetas

1931 magistrikraadiga. Täiendas end Saksamaal Vana Testamendi teaduse ja sumeroloogia, samuti etioopia, akkadi, indiaani, polüneesia ning teiste keelte alal. Kuni ülikooli usuteaduskonna sulgemiseni töötas Masing nii võrdleva usundiloo kui ka Vana Testamendi ja semi keelte professorina. Pärast seda teenis ta elatist põhiliselt tõlkimisega.

Uku Masingu doktoritöö prohvet Obadlast valmis juba 1935.aastal, kuid selle kaitsmiseni jõudis ta alles 1948 EELK usuteaduse instituudis. Aastatel 1946-1964 oli Masing Vana Testamendi ja usundiloo õppejõuks oma õemehe Evald Saagi juhitud õppeasutuses, mis tollal kandis nime usuteaduse kõrgem katsekomisjon. Ta on töötanud ka EELK Konsistooriumi teadusliku sekretärina.

Uku Masing on aktiivselt osalenud eestikeelse piibli tõlkimise protsessis.

Uku ja Agnes Masing

Ta oli 1939.aastal Looduse kirjastuse poolt väljaantud Suure Piibli teksti peamine redigeerija ning Vana Testamendi luuleosade ja apogrüüfide uuesti tõlkija. Alates 1970-ndate teisest poolest aitas Masing jõuda Toomas Paulil Uue Testamendi uue tõlkeni.

Uku Masing oli polüglott, kes võis lugeda ligi 60 keeles ning elu jooksul vahendas ta kirjandust araabia, heebrea, jidiši, etioopia, süüria, kopti, pärsia, kreeka, ladina, itaalia, prantsuse, katalaani, saksa, inglise ja teistest keeltest. Tema tõlgete, luuletuste ja teaduslike tööde arv on aukartust äratavalt suur. Kuna nõukogude ajal oli Masing usuteadlasena põlu all, sai suurem osa tema vaimsest pärandist laiemale avalikkusele tuntuks alles pärast surma. Ainuüksi tema luuletuste koguarv ulatub mitme tuhandeni.

Kirjastus Ilmamaa on tänaseks üllitanud 30 raamatut

Masingu tekstidega. Eelmisel Uku Masingu aastal anti suurmehe pärandi korrastamise ja väljaandmisega tegelevale kolleegiumile Rapla kihelkonna auhind – Maarja-Magdaleena pronkskuju.

Uku Masing abiellus 1939 Eha Tuulemaaga, kuid lapsi neil ei olnud. Jeruusalemmas holokausti muuseumi Õiglaste alleel kasvab nimeline puu austusavaldusena Eha ja Uku Masingule selle eest, et nad saksa okupatsiooni ajal varjasid hilisemat tuntud juudi kirjandusteadlast ja õppejõudu Issidor Levinit.

Masingut on tema erilise tõttu peetud meheks teisest maailmast või ka tulevikust, kes liiga vara oli siia tulnud. Uku Masing kutsuti ajast igavikku 25.aprillil 1985 ja on maetud Tartu Vana-Jaani (Raadi) kalmistule oma Vana Testamendi õpetaja Alexander von Bulmerinqi kõrvale.

*Evald Saag ning Eha ja Uku Masing
Agnes Saagi matusel Rapla kalmistul 16.augustil 1981*

*Mälestustahvel Uku ja Eha Masingule
Jeruusalemmas Õiglaste alleel*

Uku Masing noorena

*Uku Masingu 100.sünniaastapäeva jumalateenistuse järel Rapla kiriku ees:
Toomas Paul, Miina Piir, projektijuht AnneKalf, Vello Salum ja Mihkel Kukk*

Suvi 2009 Rapla koguduses

Leeripüha nelipühal, 31.mail

Kevadise leeriõnnistuse sai 13 uut koguduse liiget. Pildil vasakult Kersti Sepp, Helen Reino, Gerli Sepp, Andre Vetka, Jaan Truuts, Janek Laoväli, õpetaja Mihkel Kukk, Siim Oja, praktikant Miina Piir, Riho Sepp, Arvo Liimann, Kairi Kuldma, Mikko Põder, Kristel Reigam ja Katrin Kuldma.

Kuldleer 28.juunil

1959.aastal oli Rapla koguduses 99 leerilast. Kuldleeri tuli 17, neist üks oli leeritatud Haljas ja üks Urvastes. Pidupäevast võtsid osa Eve-Malle Arakas, Milvi Ehamets, Heljo Einula, Vivian Kajakas, Helju-Malle Laiksoo, Urve Leemann, Ellen Leidsaar, Eha Lepik, Elju Liiva, Maie-Liis Muddi, Maie Pervik, Aino Reiner, Kulla Rudissaar, Herta Soosalu, Helle Tõntson, Jaak Laiksoo ja Kalle Salumäe.

Ees praktikant Miina Piir ja õpetaja Mihkel Kukk.

Leeri 20.aastapäev 23.augustil

1989.aasta Rapla koguduse 208 konfirmandist osales oma leeriaastapäeva tähistamisel 36: Anne Archipov, Kaie Gold-Rand, Aime Hakmann, Merle Hakmann, Ülle Järvik, Kethe-Ingrid Kalda, Signe Kasenuurm, Malle Kelin, Ann Kesküla, Kaie Kulper, Taive Kuuse, Katrin Kruusimägi, Marju Liiva, Eve Malm, Elle Meister, Helle Meokas, Ursula Muddi, Helge Ollema, Rita Pajumaa, Luule Rimmel, Rita Rendid, Karin Teder, Ragna Toom, Heli Tosin-Liddell, Anne Unga, Ilme Vaagert, Tiia Vain, Silva Veel, Marge Vooglaine, Aivo Hakmann, Risto Malm, Andres Muddi, Tõnu Teder, Ülo Treial, Rein Unga ja Valter Uusberg.

Ees õpetajaameti kandidaat Miina Piir, tollane leeriõpetaja Esra Rahula ja õpetaja Mihkel Kukk.

Suvi 2009 Rapla koguduses

Saksamaa Borby sõpruskogudus külas 10.-15.juunini

Külalised koos vastuvõtjatega Jalase kooli ees

Ingrid Siemsen oli esimest korda Eestis

Kihelkonnapäev, 22. juulil

Kihelkonnapäeva traditsioonilisel kalmistu jalutuskäigul on jõutud Masingute ja Saagide platsile

Ilse Rahkema saab Raikküla vallavanemalt Jaan Truutsilt Rapla kihelkonna auhinna – Maarja-Magdaleena kuju

XVII Rapla kirikumuusika festival 18.juulist-7.augustini

Ansambel Svetilen Venemaalt

Hetk festivali lõppkontserdilt

Paavst Benedictus XVI Peetri kiriku esisele platsile kogunenuid õnnistamas

Veetsime tänava ülestõusmispühad Roomas ja Vatikanis. Peamiselt sõitsime sinna sellepärast, et näha oma silmaga ja kuulda oma kõrvaga, kuidas paavst ülestõusmispüha hommikul kuulutab meie ja paljude teiste rahvaste keeles: “Kristus on üles tõusnud!”

Rooma jõudsimel Suurel Reedel ja kohe esimesel õhtul osalesime missal Santa Maria Maggiore katedraalis. Kirik on suur ja võrratult ilus. Inimesed tulid kirikusse perekonniti, kõik pihitoolid olid avatud, pihil käisid terved perekonnad, nii lapsed kui vanemad. Kolm vaimulikku ja koor laulsid peatükke Kristuse kannatustest Johannese evangeeliumist. Missa teises pooles, pärast armulauda, toodi sisse elusuuruses krutsifiks. Kristuse kannatuse austamiseks kutsuti seda põlvili ja palves suudlema, mida enamus ka tegi.

Öösel vastu Vaikset Laupäeva toimusid Roomas rahvarohked ristikäigud, kus kanti suurt krutsifiksi ja lauldi Kristuse kannatustest.

Vaiksel Laupäeval külastasime Vatikani Püha Peetruse kirikut, kuhu tuli sissepääsu järjekorras oodata kolmveerand tundi. Maailma suurima kristliku pühamu ehitus algas aastal 1506 ja lõpetati 1626. Seda peetakse üksmeelselt püha Peetruse, kes oli üks kaheteistkümnest Jeesuse apostlist ja esimene Rooma piiskop, matmispaigaks. Kiriku alla katakombidesse on maetud 91 paavsti.

Püha Peetri kirik on erakordselt suurejooneline ja selle mõõtmeid ei ole võimalik hoomata. Kuna me reisisime omapäi, saime kõike vaadata nii kaua kui tahtsime ning soovi korral peatuda ja palvetada. Nõnda kulus meil basiilika külastamiseks terve päev. Käisime läbi kõik kohad, kuhu turiste lubati, ja lõpetasime oma retke kupli tipus, kus avaneb fantastiline vaade Vatikanile ja kogu Roomale.

Kiriku fassaadi ülemisel serval ja Peetri väljakut ümbritseva sammaskäigu katusel on apostlite ja pühakute kujud. Nägime, et igal kujul oli taga elektrijuhe, tänu millele pimedas saabudes süttis pühakute pea kohal aupaiste.

Juba Vaiksel Laupäeval käisid Peetri väljakul suured ettevalmistused ülestõusmispüha missaks. Kümned itaalia mehed ehitasid altarit, kaunistades selle ümbrust muru ja kümnete tuhandete tulpide, asaleade, liiliate, nelkide ja noorte kaskedega.

Pühapäeva hommikul võtsimegi suuna Peetri väljakule. Enne missat kõlas vähemalt pool tundi kõrvulukustav Vatikani kellade mäng, mis oli väga rõõmus ja võimas. Tundus, et sinna oli tulnud inimesi kõikidest rassidest, keeltest ja rahvustest. Oli vanureid ja sülelapsi. Ka erinevate ordude munki ja nunne. Hämmastavalt palju oli seal mustanahalisi ja ka inimesi traditsiooniliselt mittekristlikest riikidest, nagu Nepaalist, Hiinast ja mujalt. Tõenäoliselt oli meid missal kokku umbes 100 000 inimest.

Kirjakohta loeti ette neljas keeles, üks nendest oli heebrea

keel. Paavst pidas jutluse. Vaimulike hulgas, kes koos paavstiga vabaõhumissat läbi viisid, oli palju mustanahalisi ja pilusilme.

Kohe pärast missat tegi paavst Benedictus XVI oma traditsioonilise pöördumise maailma rahvaste poole „*Urbi et Orbi*” (linnale ja maailmale). Väljakule kogunenud rahvas tervitas paavsti rõõmuhõisetega, lehvisid kümnete erinevate riikide lipud, ka Eesti oma.

Ajalehed vahendasid hiljem katoliku kirikupea sõnu: „Jeesus on üles tõusnud ja see tähendab, et ka elus. Kes suudaks meid temast lahutada? Kes suudab jätta meid ilma tema armastusest, mis võitis viha ja surma?” Oma jutluses pööras paavst erilist tähelepanu vaesuses, näljas ja haiguste käes vaevlevatele Aafrika rahvastele.

Seejärel tervitas püha isa kõiki maailma katoliiklasi Jeesuse Kristuse ülestõusmise puhul. „Kristus on üles tõusnud!” kuulutas Benedictus XVI päris selges eesti keeles ja veel 62 keeles.

Riina koos teiste palveränduritega Peetri platsil

Pärast paavsti missat istusid paljud palverändurid, meie nende hulgas, sinnasamasse väljakule maha ja sõid kaasavõetud võileibu. Valitses väga mõnus õhkkond. Einestades nii, et ühel pool on nepaallased ja teisel pool poolakad, ning ümberringi veel paljud, paljud rahvad, tajud Kristuse ihu suurust, värvikust ja aulisust.

Järgmiste päevade jooksul käisime kümnete kirikute ja pühapaikade kõrval loomulikult ka Rooma foorumil, Palatiinusel, Colosseumis jne. Rooma foorumi varemete hulgast leidsime üles Tituse kaare, millele on jäädvustatud väejuhi triumfiringkäik Roomas pärast tema edukat sõjakäiku Juudamaale ja teise templi hävitamist Jeruusalemmas. Kaare bareljeefid kujutavad Tituse triumfiringkäiku, kus vangi võetud juudid kannavad roomlaste röövitud templivarasid, nende seas seitsmeharulist küünlajalga. Ajaloolase Josefus Flaviuse andmetel sundis keiser ka juudisoost Flaviust selles rongkäigus kõndima.

Üks hämmastavamaid kogemusi sellest, kuidas käiakse Roomas palverännakul, oli *Scala Santa* (Püha trepp), mis asub San Giovanni in Laterano kiriku vastas. Tegemist on järsu trepiga ning legendi järgi on need samad astmed, mida mööda Kristus oli tõusnud Pontius Pilatuse kohtujärje ette. Trepp viib kabeli, mis on olnud sajandeid paavstide palvepaigaks, ja kus asub väga püha altar, mida

Karmen ja Henri Püha Peetri kiriku taustal Vatikanis

kutsutakse *Sancta Sanctorum* (pühamast püham). Enne uste avamist koguneb selle trepi ette paarsada palverändurit. Nende hulgas hakkas silma kaks modelli välimuse ja riietusega noort venelannat. Kui ukсед avati, tormasid kõik, sealhulgas need venelannad, trepi juurde ja laskusid põlvili. Trepist üles mindigi põlvili, igal astmel palvetades ja seda suudeldes. Mõned palverändurid said palvetada ka pühamast pühama altari all, silmili maas.

Need on vaid mõned hetked palverännakust kristliku maailma pealinna. Katoliikluses meeldib väga see, et kirikud on seal päevad läbi avatud. Alati võib neisse sisse astuda, alati võib seal palvetada ja alati on seal ka inimesi. Kirik on ühiskonnas normaalne nähtus. Sageli võis näha, kuidas noored istusid kirikute treppidel ja keegi ei ajanud neid sealt ära. Kirikute esised ongi traditsioonilised kokkusaamiskohad.

Mitmel korral nägime kooliekskursioone kirikutes ja seda, et kõik oskasid missal käituda, lugesid palvet ja käisid pihil. Nähes seda, kui palju inimesi pihil käis, on kahju, et meil on see traditsioon kaduma läinud, sest pihti on inimestel vaja. Palverännaku traditsioon näib katoliiklikus maailmas olevat väga elujõuline.

Riina, Karmen ja Henri Kaukver

Tituse triumfikaar Rooma foorumil

Siberi eestlaste juures

Ülem-Suetuki küla Ida-Siberis on suurim eestlaste asula väljaspool kodumaad

Olin koos assessor Tiit Salumäega 5.-16.juulini EELK Misjonikeskuse lähetusel Siberis, et külastada seal elavaid eestlasi ning tutvuda Venemaal tegutsevate luterlike kirikutega. Meie sõitu finantseeriti riikliku rahvuskaaslaste programmi kaudu.

Siber - katusetu vangla

Sõna Siber tekitab meie rahva jaoks negatiivseid emotsioone, kuna seostub lähiminekis kordasaadetud vangistuste ja küüditamistega. Väljasaatmiskohana on Siber kuulus juba kaua. Alates 17.sajandist hakkas tsaarivalitsus Venemaa Euroopa-osast Siberisse saatma sõjavange, hiljem lisandusid neile ka kriminaalkurjategijad ja poliitilised teisitimõtledajad. Võim soovis sellega ühelt poolt lahti saada tülikatest inimestest, et teisalt nendesamade inimestega koloniseerida tohutu territooriumi ja hõreda asustusega piirkond. Riigikassa vajas täitmist ning Siberi rikkalikud loodusressursid tuli sealt odavalt välja pumbata.

Aja jooksul Siberisse saadetuid võib üldjoontes jagada kahte leeri. Ühed olid sunnitoelised ehk raskema karistuse kandjad, teised asumisele saadetud ehk küüditatud. Kuna esimestel

puudus pärast karistuse kandmist reaalne võimalus koju tagasi pöörduda, liitusid nad reeglina sinna asumisele saadetutega, mille tulemusena kujunes täiesti omaette ühiskond. Et Venemaal on alati elanud väga palju erinevaid rahvaid, tekkisid aja jooksul ka Siberis rahvuslikud kolooniad, kus säilitati oma keelt, usku, kultuuri ja muudki tavasid.

1845.aastal ands tsaar välja dekreedid, et väljasaadetud luteriusulised, nagu eestlased, lätlased, soomlased, sakslased ja Soome alal elanud rootslased tuleb nende parema usulise teenimise huvides koondada kahte piirkonda. Kergema karistuse kandjad jäeti Lääne-Siberisse Omski kubermangu Rõžkovo kanti. Raskema süüteoga inimesed saadeti kaugemale Ida-Siberisse Jenissei kubermangu Minussinski piirkonda. Nii tekkisid ka esimesed eestlaste asundused kaugel Siberis.

Siber - uue võimaluse pakkuja

Kui 1816.aasta talurahvaseadusega pärisorjus Venemaal kaotati, tekkis talupoegadel esimene reaalne võimalus maa saamiseks. Selleks tuli aga oma kodukohast välja rännata, sest maa jäi mõisnike omandiks. Nii hakkas 19.sajandil

Kirik ehitati Ülem-Suetuki külla 1888

Jumalateenistusel Ülem-Suetuki kirikus

sunniviisiliselt väljasaadetutele lisaks ka vabatahtlikult rahvast Siberisse suunduma. On huvitav märkida, et kuni 19.sajandi lõpuni moodustasid etnilised venelased Siberi elanikkonnast selge vähemuse. Isegi praegu öeldakse, et Siber – see ei ole Venemaa!

Alles 1900.aastal valminud ja Vaikse ookeanini ulatunud Transsiberi raudtee ning Stolõpini agraarreform soodustasid ka venelaste massilist Siberisse ümberasumist. Tsaarivõim lootis sellega maaküsimuse lõplikult lahendada. Aastatel 1906-1914 asus Venemaa teistest piirkondadest Siberisse ümber umbes 2 miljonit inimest. 16.sajandi lõpul olid Siberi elanikest veel 90% põlisasukad, ent juba 19.sajandi lõpuks moodustasid 90% sinna erinevatel aegadel ja põhjustel sisserännanud. Kolme sajandiga oli Siber koloniseeritud.

Eestlased Siberis

Esimesed eestlaste asundused Siberis tekkisid sinna asumisele või sunnitööle saadetutest, kuhu hiljem lisandusid vabatahtlikud ümberasujad. Kuni 19. sajandini elas suhteliselt vähe eestlasi väljaspool kodumaad. Pärisorjuse kaotamisele vaatamata oli 1860.aastaks 2/3 eesti talurahvast ikka veel maata. Ühe väljapääsuna nähti väljarändamist, mis toimus laias laastus kolmes etapis. 1850-ndatel ja 1860-ndatel siirduti peamiselt Krimmi ja Samaarasse. 1880-ndatel lisandusid sise-Venemaa alad, Kaukaasia ja Siber. Pärast 1905.aastat rännati põhiliselt Peipsi taha ja eriti Siberisse. Kui 1897.aastal elas Siberis umbes 4000 eestlast, siis 1926 loetleti neid 174 eesti asunduse peale kokku juba 31 000.

Täiesti uue märgilise tähenduse Siberist löid eestlastele 1940-ndate aastate sundküüditamised, kui välja saadeti üle 30 000 inimese ja reeglina sinna, kus kohapeal oma rahvusaaslasi ees ei olnud. Õnneks enamik küüditatuist pääses pärast Stalini surma kodumaale tagasi. Viimane laine, mis teatud hulga noori eestlasi Siberisse viis ja sinna ka jättis, oli niinimetatud kuldsetel kuuekümnendatel vabatahtlik komsomoli löökehitudest minek või siis kõrgkoolide järgne suunamine. Puutusime selliste inimestega kokku Krasnojarskis.

Ülem-Suetuk kui eestluse kants

Eestist linnulennult umbes 5000 km kaugusele Lääne-Sajaanide eelmäestikku omaaegsesse Jenissei kubermangu jääva Ülem-Suetuki küla esimeseks asukaks peetakse Põltsamaalt pärit Jüri Kuldmäed, kes koos paari soomlasega ehitas 1850.aastal esimese maja. Seda loetaksegi küla sünniaastaks. Järgneva paarikümne aasta jooksul saadeti sinna asumisele umbes 500 soomlast, mistõttu Ülem-Suetuk muutus soomekeelseks küllaks. Vene tsaaririigi koosseisu kuulunud Soome aladelt lõpetati 1880-ndatel Siberisse

Anni Hendrikson on Ülem-Suetuki küla põliselanik

saatmine, kuid mitte Balti kubermangudest. Nii said eestlased seal ajapikku ülekaalu ja küla muutus ka tänu segaabiuledele põhiliselt eestikeelseks. Lätlased ja eestlased on ilmselt oma keele erinevuste tõttu elanud algusest peale eri külades. Ainus, mis neid ühendas, oli luteri usk, kus eri rahvusgrupid kasutasid sageli ühte ja sama kirikuhoonet.

Ülem-Suetukis, kus parimatel aegadel elas üle 2000 inimese, on praegu veel alles 180 elanikku, kellest 2/3 on etnilised eestlased. Suur osa maju on tühjad ja lihtsalt lagunevad. Tänavapildis näeb kõikjal rohkem kui inimesi seal vabalt ringi jalutavaid sigu, veiseid, hobuseid ja kalkuneid. Kolhoosikorra kadumine, mis tagas vähemalt mingi töö ja igapäevase leiva, on Venemaa külaelu praktiliselt hävitanud. Inimestele, kes tahaksid praegu Siberisse elama asuda, pakub riik kas või tuhat hektarit tasuta maad. Ole vaid ettevõtlik ja hakka harima! Aga just selle võime on nõukogude kord inimestes hävitanud. Õnneks on sealkandis siiski veel eestlaslikku jonni ja pealehakkamisega mehi, kes suudavad olla ka teistele tööandjateks.

Sidemed oma põlise kodumaaga on enamikul olemas. Paljud on Eestisse tulnud ja siia jäänud, mitmed aga ka hiljem koju tagasi pöördunud. Üks põhjus on meie kliima, mis Siberis sündinud inimestele on liiga harjumatu. Nõukogude ajal oli liikumine lihtsam ja odavam, praegu suudavad seda lubada vaid vähesed.

Kuigi kooliharidus on 1930-ndate lõpust olnud ainult venekeelne, räägivad vanemad inimesed külas omavahel ja lastega ikka eesti keelt. Nende keel on küll arhailine, aga siiski üllatavalt heal tasemel säilinud. Kirjakeelt valdavad nad vähem. 1990.aastast on Eesti riik saatnud Ülem-Suetuki kooli eesti keele õpetajaid.

Ülem-Suetuki küla tõeline uhkus on 1901.aastast tegutsenud puhkpilliorkester, kelle heatasemelist mängu kuulsime küla jaaniõhtul lõkkeplatsil ning ka surnuaiapähal. Lisaks oma rajooni ja Krasnojarski krai tähtsamatele üritustele on neid kutsutud mängima ka Eestisse ja korra isegi Rootsi.

Kirik identiteedi hoidjana

Esimene luteri pastor jõudis Ülem-Suetukki juba 1864.aastal. Küla keskele ehitatud kirik valmis 1888 ja on tänaseks ainus tollest ajast säilinud luterlik kirikuhoone Siberis 2000 km raadiuses. Nõukogude võim sulges kiriku 1930, selle torn tõmmati maha ning hoonet kasutati alguses viljalaona, hiljem klubina.

Koguduse taassünniks võib lugeda 8.juulit 1990, kui tollane Järvakandi koguduse õpetaja Jaanus Noormägi pidas pärast 60 aastast vaheaega Ülem-Suetuki kirikus esimese

Ülem-Suetuki tänavapilt

Ülem-Bulanka küla keskuseks on klubihoone

jumalateenistuse ning leeritas 66 külainimest. Alguses samal ajal veel ka klubina kasutusel olnud kirikus on jumalateenistusi peetud erineva sagedusega. Kuigi vastloodud Ülem-Suetuki kogudus liideti kodu-Eesti kirikuga, osutus regulaarne vaimulik teenimine tänu riigipiiri tekkimisele Eesti ja Venemaa vahel peaaegu võimatuks. Koguduse eest jäid hoolitsema alguses praostkonnana EELK koosseisu kuulunud, nüüdseks aga iseseisvunud Siberi luterliku kiriku vaimulikud. Praegu kuulub Ülem-Suetuki kogudus Venemaal tegutseva ingeri kiriku koosseisu, kes mõni aasta tagasi organiseeris ka kiriku torni taastamise.

Siberis tegutsevate erinevate luterlike kirikute vaimulikega kohtudes oli märgata teatud ebatervet konkurentsi, kuigi Ülem-Suetukis on tehtud ka koostööd. Kohalike eestlaste jaoks on probleem pigem selles, et mõlema kiriku vaimulikud suudavad seal tagada ainult venekeelse teenimise. Kuigi eestlased oskavad vene keelt ning noored räägivad eesti keelt ainult vaevaliselt, igatsevad nad Jumala Sõna kuulata siiski oma emakeeles. Nad oleksid väga õnnelikud, kui vähemalt kahel korral aastas, jõulu ajal ja jaanipäeval peetaks seal eestikeelset jumalateenistust. Jaanipäeval on neil ka traditsiooniline surnuaiapäha, kuhu tuleb alati rahvast kohale kaugemaltki. Tänu õigeusu kiriku mõjule peavad luterlased Venemaal oma pühi vana kalendri järgi. See võimaldaks meie tegevvaimulikel Siberis regulaarselt jumalateenistusi pidamas käia küll, kui ei oleks nii pikka vahemaad, kallist sõitu ja takistavat bürokraatiat. Näiteks ei tohi Venemaal üle kolme päeva ilma sissemõllimata olla. Kohalik diakon käis meile vajalikku propuskit spetsiaalselt hankimas naaberkülalt.

Eestlasest rajoonijuht Vladimir Saar oma töökabinetis

Jaanipäeva jumalateenistus Ülem-Bulanka klubi verandal

Kohalikud tavad

Jaotasime oma töö seal nii, et Tiit Salumäe jäi vanal jaanipäeval Ülem-Suetuki kalmistule eestikeelset surnuaiapäha pidama, samal ajal kui meie kohaliku ingeri kiriku diakoniga sõitsime naaberkülala Ülem-Bulankasse. Selles 10 aastat nooremas, kuid keskustest kaugemale jäävas eesti külas on pilt palju trööstitum. Kirik on seal ammu hävinud ja et surnuaedagi inimesi ei tulnud, pidasime kakskeelse armulauaga jumalateenistuse kohaliku klubi kui küla esindushoone verandal. Lootuses, et ehk mõni siis näeb ja astub ligi. Tulijaid oli 7-8, neistki osa tänu sellele, et käisime enne küla peal inimesi spetsiaalselt jumalateenistusele kutsumas.

Järgmiseks päevaks Ülem-Suetuki kirikus väljakuulutatud armulauateenistusel olid õigel ajal kohal vaid küla lapsed ja ka loomad, kes palaval päeval kiriku varjus ennast väga mugavalt tundsid. Kirikulised, peamiselt vanemad naised, hakkasid kodudest tulema alles siis, kui kirikukella kuulsid. Seda pidi aga lööma tunduvalt kauem, kui meie oleme harjunud. Poolteist tundi pärast väljakuulutatud kellaega alustasime rõõmsalt oma jumalateenistust. Tajusime, et Siberi külade inimesed elavad hoopis teistsuguses rütmis ja kellelgi ei ole kuhugi kiiret.

Eestlasest rajoonijuht

Kohaliku Karatuzi rajooni ülem, ehteestlasliku väljanägemisega, heledapäine ja sportlik Vladimir Saar, kes on sellel ametipostil teist vahetust järjest, võttis meid oma kabinetis vastu juba saabumispäeval. Ta on juht, kellel on

Minussinski õigeusu kirik

Sajaani mägedes

kohapeal võimu ja autoriteeti. Olles pärit Ülem-Bulankast, on ta tänu oma ametipostile saanud sealsete eesti külade ja üldse eestluse maine Siberis palju ära teha. Tänu tema külalislahkusele saime piisavalt ümbruskonnas ringi sõita. Kõige pikema reisi tegime Lääne-Sajaani mägedesse, kus külastasime Siberi päriliks peetavat Jergaki loodusparki ja nägime eemalt ehtsat pruunkaru. Samuti külastasime Sušenskojet, kus 19.sajandi lõpul oli Lenin kolm aastat asumisel ja kus on alles veel temanimeline vabaõhumuuseum, mis jättis igati hea mulje.

Muide, Venemaal on kõik Lenini ausambad endiselt püsti, samuti on alles ka nõukogudeaegsed tänavanimed. Kohalikud ise ütlevad, et kuigi tänased vene koolilapsed ei tea Leninist ega teistest revolutsionääridest enam midagi, oleks pärast kommunistliku režiimi langemist ainuüksi tänavate ja väljakute ümbernimetamine olnud nii kulukas ettevõtmine, et Vene riik ei oleks seda üle elanud. Tänu rajoonijuht Saarele nägime lähedalt ka Jenissei jõe ehitatud maailma üht suuremat, Sajaani-Sušenskoje hüdroelektrijaama, kus vaid paar nädalat hiljem juhtus ohvriterohke õnnetus.

Krasnojarsk

Et Krasnojarski kraisis elab praegu hinnanguliselt umbes 4000 eestlast, kohtusime oma rahvusaaslastega ka Ülem-Suetukile lähima linna Minussinski kogudusemajas ning pühapäeval selgus jumalateenistusel Krasnojarskis. Pea 400 aasta vanuses ja ligi miljoni elanikuga Siberi suurlinnas tegutseb väike luterlik kogudus, kuhu kuulub eri rahvustest inimesi. Koos käiakse suure korrusmaja alakorrusel asuva raamatukogu avarates

Kaunid kaljujärsakud Krasnojarski linna kohal

ruumides. Seekord pidasime eesti- ja venekeelse jumalateenistuse, mille järel oli traditsiooniline kirikukohv, kus meie rääkisime oma tööst ja saime palju kuulda Siberi elust. Kohtasime seal ka eestlasi, kes kahjuks eesti keelt enam ei valda. Krasnojarsk jättis üllatavalt hea mulje. Võib-olla oli põhjus ka see, et olime seal pühapäeval. Linn on nime saanud Jenissei kaldal kõrguvate ilusate kaljujärsakute (vene keeles *krasnõi jar*) järgi, mida õnnestus ka lähemalt näha.

Siberi pealinnas

Enne Moskva kaudu koju sõitu peatusime paar päeva Novosibirskis, kus meid võõrustas 2003.aastal EELK-st iseseisvunud Siberi luterliku kiriku piiskop Vsevolod Lõtkin. Sellel puht venekeelsel luterlikul kirikul on 16 kogudust ja mõni kuulutuspunkt, kümnekond vaimulikku, kellest enamik on Tallinnas ametisse pühitsetud, ning umbes 2000 liiget. Tohutul maa-alal, Tšeljabinskist Petropavlovskini Kamtšatkal ulatuva kiriku keskus on Siberi pealinnas Novosibirski akadeemialinnakus ühes endises pangahoones. Seal on ruumikas kirikusaal, koguduse ja piiskopi tööruumid ning ka oma seminar, kus töötajaid ette valmistatakse. Kuulsime väga palju huvitavat ja õpetlikku tööst, mida tehakse inimeste heaks Siberi kõige kaugemateski kolgastes. Pilte nähes oli raske uskuda, millist vaesust ja mahajäetust kohtab veel tänapäeva Venemaal.

Kuigi ka Lääne-Siberis on mitmeid eesti külasid, ei õnnestunud sellel reisel neid külastada. Ehk annab Jumal selleks veel kunagi võimaluse.

Mihkel Kukk

Siberi piiskop Vsevolod Lõtkiniga (keskel) Novosibirskis

Novosibirski luterliku koguduse kirikusaal

Palverännak läbi Lõuna-Eesti kirikute

Rapla koguduse reisihuviline rahvas valis oma selle aasta palverännaku sihiks Lõuna-Eesti. Osalejate tuumik oli segakoor oma Võrumaa juurtega dirigendi Siiri Kalvikuga.

Kahapäevane reis algas 15.augusti, rukkimaarjapäeva varahommikul palvusega pastoraadi saalis. Võtnud Kehtnast peale veel viimased tulijad, võis reis alata.

Maarjale pühitsetud kirikuid jäi meie teele päris mitu. Viljandimaale jõudnuna oli esimene sihtpunkt ilusal lainjal maastikul asuv **Paistu Maarja** kirik, kus just nädal varem oli tähistatud kiriku esmamainimise 775. aastapäeva. Nagu nimest võib välja lugeda, paistab Paistu kirik tõepoolest kaugemale. Meid vastu võtnud juhatuse esinaisal Maie Sultsilt kuulsime, et kogudusel on praegu sadakond liiget, kes paraku laialt Eesti eri paigus.

Omaval ajal on Paistu olnud suur ja rahvarohke ning majanduslikult heal järjel kihelkond, kust on sirgunud palju väljapaistvaid Eesti ärkamisaja haritlasi. Aastail 1880-1916 oli seal kirikuõpetajaks kirjaniku, luuletaja ja piiblitõlkijana tuntud Jaan Bergmann, kelle Maarja kiituslaulu sõnadele loodud laul „Minu hing austab väga nüüd Issandat taevas“ (KLPR 82) jäi meie õpetaja orelimängu saatel paksude kirikumüüride vahele helisema. Paistust alustas õpetaja Kalju Kukk 1964.aastal jutlustajana oma kiriklikku teenimist.

Tarvastu Peetri kirikus oli meil vastas noor naispastor Anna-Liisa Vaher, kes on seal teeninud kolm aastat. Praegune kirik on suhteliselt uus. Aastal 1892 lõi väikse leeritunni ajal kirikutorni, mis kukkus hoonele ja see põles maha. Jumalateenistusi peeti põlenud müüride vahel ja ainult ühe aastaga ehitas rahvas oma kiriku taas üles. Selle torn on maakirikute kõrgemaid Eestis. Puust inglid valgelt altariseinal on voolinud ühest käest ilmajäänud talumees.

Tarvastu koguduse hingekirjas on 400 inimest, neist maksumaksjaid pisut üle pooleteistsaja. Leerilapsi on

Tarvastu kirikus õpetaja Anna-Liisa Vaheriga

tavaliselt kümnekond aastas, matused on enamasti kõik kiriklikud. Õpetaja töötab ka Tarvastu muuseumis, toimetab kohalikku lehte ja annab koolis eetikatunde. Kirikuseintel nägime kunstnik Enn Põldroosi ja näitlejana tuntud Rita Raave vaimuliku sisuga maale.

Tarvastus teenis aastail 1955-1987 legendaarne kirikuõpetaja Harri Haamer, kelle tööd jätkasid hiljem pojapojad Naatan ja Markus. Bussisõidul kuulsime Harri Haameri Siberi-aastate mälestusi tema raamatust „Meie elu on taevas“, milles ei puudu ka saarlaslik huumor.

Enne Valka jõudmist peatusime 90 aastat tagasi toimunud **Paju lahingu** paigas, mis oli oluline pöördepunkt Vabadussõjas. Mälestusmärgi tipus vallandus spontaanselt laul „*Mu isamaa armas, kus sündinud ma...*“

Lõunalaud oli meile kaetud Valga koguduse pastoraadis, kus tegutseb mittetulundusühing *Domus Petri Kogu* eesotsas tegevjuhi Ester Liinakuga. Koostöös linna

sotsiaalabiametiga hoolitsetakse seal ka väikese sissetulekuga perede laste toitlustamise eest ja aidatakse töötuid tagasi töö juurde. Pastoraadis on pidevalt tegutsev supikööök, avar söögisaal ja ööbimiskohad teeliste. Maja on üllatavalt kena ja puhas ning maitsekalt sisustatud.

Valga Jaani kirikus tegutseb Peetri-Luke kogudus. Valga kui omaaegse kreislinna isepärase mitmekeelsest ajaloost ja kohalikust kirikuelust pajatas meile huvitavaid seiku endine õpetaja Peep Audova. Ainsa kirikuna Eestis on 18.sajandi lõpul ehitatud Valga Jaani kirik ovaalse põhiplaani.

Orel on valmistatud Saksamaal Ladegasti firmas 142 aastat tagasi. Huvitav on teada, et kui Raplas vahetati sama firma orel 70 aasta eest suurema ja parema vastu välja, siis Valga kiriku oma peetakse praegu Euroopa 200 parema oreli hulka kuuluvaks. Organist Jüri Goltsovi mängu kuulates võisime selle instrumendi kõlaomadustes ise veenduda. Lühikese jalutuskäigu tegime ka Valga Läti-poolses kaksikliinvas Valkas.

Paju lahingu mälestusmärk

Ovaalse põhiplaani Valga Jaani kirik

Teekond jätkus maalilisse **Karulasse**, kust on alates 13.sajandist üle käinud paljud laastavad sõjad. Aastast 1944 on kunagine kaunis Neitsi Maarjale pühitsetud kirik varemeis. Paarikümneks aastaks hingusele läinud Karula koguduse taastati 1991. Et varemete ülesehitamine osutus väikestele kogudusele üle jõu käivaks, leiti sobivam lahendus. Loomalaudana kasutatud vana kirikumõisa aitkuivati ehitati ümber kirikuks. Paljude Eesti, Soome, Saksamaa ja Kanada inimeste ja organisatsioonide toel valminud uue ja hubase kirikuhoone koos vajalike abi- ja kõrvalruumidega pühitses peapiiskop Jaan Kiivit mais 1997.

Tänaseks on Karula koguduses pool tuhat liiget, neist umbes 130 maksumaksjat, tegutsevad laulukoor ja pühapäevakool. Kõige selle eestvedaja on olnud diakon Enno Tanilas, kelle tütar Triini oli meile tubliks giidiks.

Päeva lõpetas kontsertpalvus **Antsla baptistikoguduse** palvemajas, kuhu oli kogunenud päris palju rahvast. Südamlik vastuvõtt kohaliku pastori Peeter Lematsi poolt ja kosutav kehakinnitus pühkisid reisiväsimuse hoobilt. Suur elamus oli seal kohtuda õpetaja Evald Saagi noorusliku õe Leili Kuppariga.

Enne Urvaste avarasse pastoraati oomajale jõudmist sõitsime läbi veel ka Nahksepa palvemajana tuntud **Antsla vennastekoguduse** palvelast. Aastaid teenis seal rahvast sõna ja muusikaga Aleksander Luhamets, kelle tütar Evi Tiisler tutvustas meile selle paiga ajalugu ja tänaseid tegemisi.

Kauni ürgoru veerele jääv **Urvaste Püha Urbanuse** kirik on ainus basiilika Eesti maakirikute hulgas. Jässaka torniga valges pühakojas peeti sel pühapäeval briljantleeripüha, mida oli kirikutäie rahva ette tulnud tähistama 14 eakat „last“. Urvaste on kodukirikuks ka meie koorijuhile Siirile, kes andis seal 1971 oma leeritootuse. Jumalateenistusel teenis kaasa Rapla koor koos Urvaste lauljatega.

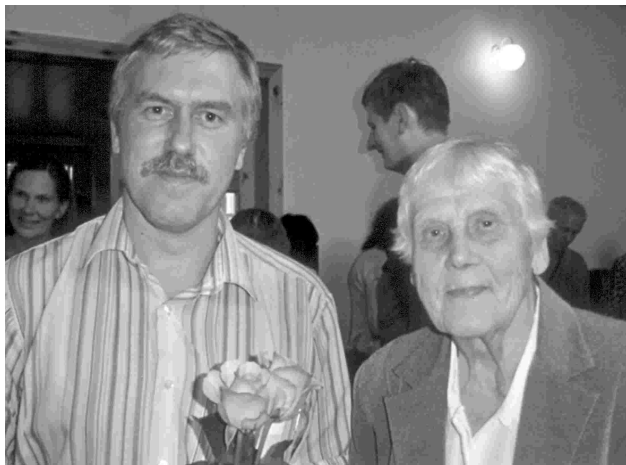
Õpetaja Üllar Salumets peab lisaks Urvaste kirikule regulaarselt jumalateenistusi Antsla vennastekoguduse palvemajas ning Kraavi ja Heimtali kirikus. Ka kiriklike talitusi on Lõuna-Eesti kogudustes märksa rohkem kui teistes Eestimaa piirkondades.

Imemas Heimtali kirik oli kogu reisi suurimaks üllatuseks

Antsla külje alla jääv **Kraavi prohvet Eelia** kirik on ehitatud 1895 õigeusu kirikuna ja säilitab seda välisilmet ka praegu. Kui kogudus laiali läks, andis vald lagunema kippunud hoone 1994 üle Urvaste luteri kogudusele, kes on seda remontinud ja korras hoidnud. Selles hea akustikaga hoones ootas meid kontsertpalvusele kenake hulk tänulikke kuulajaid.

Reisi suurim avastus kõigi jaoks oli Tallinn - Tartu - Luhamaa maantee äärde Võru- ja Põlvamaa piirile jääv **Heimtali Peetri** kirik, mida hakkas 1938.aastal ehitama kohalik saksa kogukond. Siirdunud 1939 kodumaale jäi hoone pooleli ning nõukogude ajal kasutati kirikut kanalana.

Õpetaja Mihkel Kukk Evald Saagi õe Leili Kuppariga

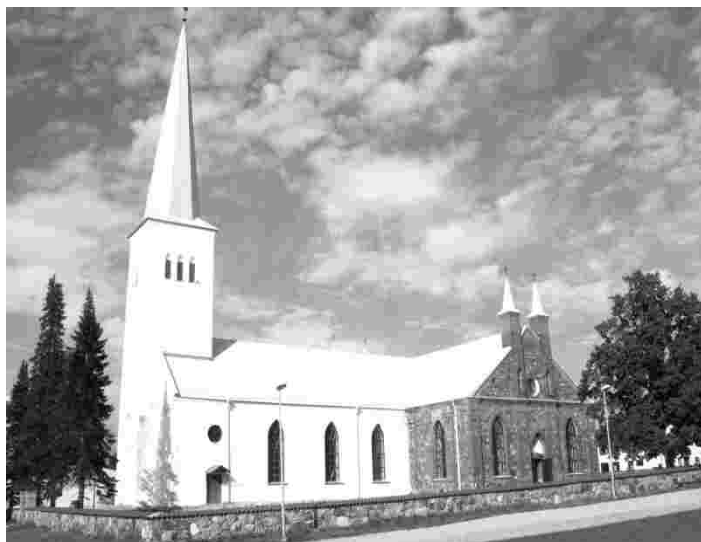
Kui ajad muutusid, ehitati kohalike ettevõtjate, valla ja kunagi lahkunud sakslaste koostöös üks interjööri poolest omanäolisemaid kirikuid Eestis lõplikult valmis. Dolores Hoffmann on teinud sinna imekaunid vitraažid ning punasest tellisest krohvimata seinu liigendavad kohalike käsitöömeistrite pikad stiilsed kudumid. Seda kõike peab kindlasti ise nägema. Kiriku taassünnist andis meile põhjaliku ülevaate Aime ja Peeter Animägi.

Viimaseks pühakojaks meie palverännakuteel jäi Tartu külje all asuv **Kambja Martini ja Maarja** kirik. Kambja on meie rahvakooli häll ning seal tõlgiti juba 1686 lõuna-estli keelde Vastne Testament. Teises maailmasõjas varemeiks muutunud suurt hoonet hakati valla eestvõttel taastama 20 aastat tagasi. Kambja kogudus oli sellel ajal hoopis likvideeritud ja liidetud naaberkoguduse Nõoga. Kuigi jumalateenistusi on seal peetud juba aastaid, pühitses peapiiskop Andres Pöder kiriku alles tänava 11.juulil.

Noor ja energiline õpetaja Kristjan Luhamets õpetab kiriku kõrval paiknevas koolis religioonilugu. Ta näeb selles otsest seost kiriklike talituste arvu järsus kasvus viimastel aastatel. Kolm korda päevas, kell 12, 15 ja 18 annavad sakslaste kingitud kirikukellad Usk, Lootus ja Armastus kambjalastele märku nende erakordselt võimsa kiriku olemasolust.

Kogu palverännak sujus tänu Jumalale ülimalt ladusalt. Oli veel parajalt suvesooja ja tugevat vihma kallas ainult siis, kui olime parajasti Heimtali kiriku kaitsva katuse all.

Ilme Veetamm

Tuhast tõusnud Kambja kirik on kaunis ja suursugune

Lohutus

Laine Villenthal

Igal ajastul on oma nägu,
igal inimpõlvel oma joon.
Sellest ajast, mis meil antud praegu,
mõne eripära ette toon.

Rahvas oma Loojast lahku löönud,
loodupärasusest põgeneb;
mitmeid hoiatatud vilju söönud,
magab meelegeitsemisel.

Kõigeväelisest on mööda mindud,
ennast tehtud ebajumalaks.

Kõige paremate püüetega
õnne otsides jäänd õnnetuks.

Pöördu! Vaatle korraks käidud rada!
See on järjest ebameeldivam.

Püüa uuesti veel alustada!

Iga järgnev samm saab säravam.

Ära väsi! Jumal annab jõudu,
uue ukse leidmist igapäev.

Pea sa tunned tugevamat sõudu.

Abi tuleb Taevaisa käest.

Usalda end Kõigeväelisele!

Võta vastu Temalt antud teed!

Tal on tuhat tuge aitamisel.

Parem tulevik sul alles ees.

Nissi palvemajas 2004

Laine Villenthal - in memoriam

*Laine Villenthal koos Jüri Vallsalu ja Mihkel Kukega vabaõhujumalateenistusel
Varbola linnuses 2005.aasta suvel*

Eesti esimene naiskirikuõpetaja Laine-Reseda Villenthal sündis 22.juunil 1922. Töötanud noorpõlves oma kodukandis Läänemaal õpetajana ja lasteaednikuna, asus ta 1951.aastal õppima usuteaduse instituuti. 1954.aastal kutsuti ta Vastseliina koguduse Misso abikiriku jutlustajaks. 10 aastat hiljem määrati jutlustajaks Pindi kogudusse. Kuigi Laine oli selleks ajaks oma teoloogiaõpingud lõpetanud, ordineeriti ta õpetajaks alles 16.oktoobril 1967 Tallinna Toomkirikus. See oli ajalooline sündmus, sest enne seda ei olnud EELK-s ühtki naist vaimuliku ametisse pühitsetud. Pindi koguduse kõrvalt oli ta ligi 20 aastat ka Petseri Peetri koguduse hooldajaõpetaja. Laine Villenthal jäi emerituuri 2003.aasta lõpul ning kolis seejärel Võrumaalt oma kodukanti Nissi vennastekoguduse palvemajja, kus abistas täie jõuga ka Nissi koguduse õpetajat.

Kahel korral, 1994.aasta Maarja-Magdaleena päeval ning 2004.aasta ülestõusmispühail on Laine Villenthal jutlustanud ka Rapla kirikus. Pensionipõlves jõudis ta välja anda kaks raamatut: luulekogu „Kimp luuletusi“ ja elulooraamatu „Sina juhid minu elu“, mille kaudu on Laine paljudele Rapla inimestele tuttavamaks saanud.

Kiriku Issand kutsus oma ustava ja elus nii vähenõudliku ning paljudele noorematele suureks eeskujuks olnud sulase Laine Villenthali taevastesse eluasemetesse tänavu 23.mail. Haruldaset kaunil nelipüha laupäeval, 30.mail oli teda Nissi kirikusse ja kalmistule saatma tulnud rohkesti ametivendi ja -õdesid ning väga palju sõpru ja koguduste liikmeid.

Koguduse teated

Pühapäeviti kell 12 **armulauaga jumalateenistus**

Kuu esimesel ja kolmandal neljapäeval kell 17 **püüblitund inglisaalis**

Kuu teisel ja neljandal laupäeval kell 12 **vennastekoguduse kuulutustund**

Kuu viimasel pühapäeval kell 14 **jumalateenistus Kehtna Peetri kirikus**

Kuu teisel pühapäeval kell 16 **jumalateenistus Samaaria kojast Purkus**

Koguduse käsitööring korraldab suure jõulu näitusmüügi teisel adventil, 6.detsembril Rapla pastoraadis kell 10-15, loteriis võidab iga loos, Logose raamatuleht leiab igäiks endale meelepärast, inglisaalis kohv ja koogid.

Koguduse segakoor ootab uusi lauljaid, eriti meeshääli. Harjutused on pühapäeva hommikuti pastoraadi inglisaalis kell 10.

Koguduse kantselei avatud T-R kell 9-15, P ja kirikupühadel enne ja pärast jumalateenistust, telefon **48 55 470**, e-post: **rapla@eelk.ee** kodulehekülj **www.eelkrapla.ee**; Skype: **eelkrapla** juhatuse esimees Raivo Erm **51 30 212**; **raivo@eelkrapla.ee** õpetaja Mihkel Kukk **48 68 144**; **55 650 722**; **mihkel.kukk@eelk.ee**

Fotod: Kalev Kask, Henri Kaukver, Ülar Kohari, Mihkel Kukk, Arvo Kuldkepp, Tiiu Luht, Mare Paidla, Sirje Semm, Siim Solman, Eve Veevel ja erakogud Toimetaja Ilme Veetamm, küljendaja Edmund Laugasson